

در بیست و نهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب در شهر آفتاب انجام شد:

گفت‌وگوی صریح ناشران با ارزیابان منابع آموزشی و تربیتی

نصرالله دادار و اکرم‌السادات نکویی

سؤالات ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی درباره چگونگی داوری کتاب‌ها پاسخ دهند. «این نشست‌ها باعث می‌شود که از یک طرف ناشران با رویکردها و اهداف برنامه‌های درسی آموزشی و پرورشی و معیارهای ارزیابی کتاب‌های آموزشی آشنا شوند و از طرف دیگر کارشناسان ما در جریان مشکلات و نیازهای ناشران قرار بگیرند.»

در این نشست مسائل کتاب‌های آموزشی «زبان عربی»، کتاب‌های «دوره پیش‌دبستانی» و به‌خصوص حوزه «زبان‌آموزی» مورد توجه قرار گرفت و **علی جان بزرگی** کارشناس گروه عربی، **فریده عصاره** کارشناس گروه پیش‌دبستانی و **ظاهره خردور** و **ناهید بُریری** کارشناسان زبان‌آموزی به سؤالات ناشران تولیدکنندگان منابع کمک‌آموزشی پاسخ دادند.

ضرورت خلاقیت در تولید کتاب‌های آموزشی عربی
علی جان بزرگی به ویژگی‌های کتاب‌های جدید عربی اشاره کرد و گفت: «اولاً کتاب‌های جدید عربی به‌گونه‌ای تألیف شده‌اند

اشاره

نشست ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی با کارشناسان و داوران سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی وزارت آموزش و پرورش، هم‌زمان با برگزاری بیست‌ونهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در شهر آفتاب، غرفه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار شد.

در ابتدای این نشست، **فریبا کیا**، معاون سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی ضمن تشریح اهداف نشست گفت: «تعامل و گفت‌وگوی نزدیک ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی با کارشناسان و داوران سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، نقش بسیار مهمی در رشد کیفیت منابع آموزشی و تربیتی دارد.» وی افزود: «برگزاری نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، فرصت مناسبی برای این تعامل است؛ زیرا در این نمایشگاه اکثر ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی برای عرضه محصولات خود حضور پیدا می‌کنند و می‌توان با آن‌ها به‌صورت چهره‌به‌چهره دیدار و به

که نیاز زیادی به کتاب‌های کمک‌آموزشی ندارند. ثانیاً کارهایی که در این حوزه انجام می‌شود، باید دارای خلاقیت و نوآوری باشند و به سمت تولید نرم‌افزار، فیلم آموزشی و... بروند. ثالثاً ناشران و تولیدکنندگان حق مؤلف و حقوق فرهنگی ادبی مؤلفان منابع آموزشی را رعایت کنند و آثار دیگران را کپی نکنند.»

وی افزود: «کتاب‌های درسی عربی متن‌محورند و برای آن‌ها کتاب کار و کتاب معلم هم تولید شده و با توجه به رویکرد زبان‌آموزی و چهار مهارت آن (خواندن، نوشتن، شنیدن و حرف زدن) تهیه شده‌اند. ما به شدت با قاعده‌محوری و دستور مخالفیم.»

جان بزرگی در ادامه گفت: «ما باید به این سؤال به‌طور واضح و روشن پاسخ دهیم که عربی را به چه میزانی می‌خواهیم به دانش‌آموزان یاد دهیم. برخی انتظار دارند که بچه‌ها در مدرسه در حد فوق‌لیسانس عربی را یاد بگیرند، در صورتی که این درست نیست.»

بیشترین توقع و انتظار ما این است که دانش‌آموزان زبان عربی را به‌گونه‌ای بیاموزند که وقتی از مدرسه بیرون می‌آیند، بتوانند متون ساده عربی را بفهمند و واژه‌های عمومی را یاد گرفته باشند. در کتاب‌های درسی جدید عربی، هم تمرین به حد کافی مطرح شده و هم ساده است و هم از واژه‌های مأنوس و پرسامد استفاده کرده‌ایم. بچه‌ها و معلمان از روش جدید خیلی خوب استقبال کرده‌اند. انتظار ما این است که دانش‌آموز معنی یک کلمه یا جمله عربی را بفهمد نه این که رگ و ریشه کلمه را دربیورد.»

محمد مهدی مظفری از انتشارات کاگو، در این نشست با بیان این مطلب که انتشارات ما از پایه ابتدایی تا دبیرستان کتاب منتشر کرده است، سؤال کرد: «آقای جان بزرگی، شما چه پیشنهادی برای ناشران کتاب‌های کمک‌آموزشی دارید؟»

جان بزرگی پاسخ داد: «این نوع نشست‌ها، شروع خوبی برای گسترش ارتباط ناشران با مؤلفان کتاب‌های درسی است تا فاصله‌ها و کارهای موازی کم شود. الان کارهای موازی زیادی انجام می‌شود که موجب سردرگمی معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها می‌شود. متأسفانه اکثر کتاب‌های کمک‌آموزشی خلاقیت و نوآوری ندارند.»

وی در ادامه گفت: «رویکرد اصلی ما فهم متن عربی است نه مطالعه و ترجمه عربی. ناشران باید تا می‌توانند کلمه‌های ساده و متن‌های مناسب و ساده عربی را برای بچه‌ها منتشر کنند تا بچه‌ها با کلمات روزمره و ساده زبان عربی آشنا شوند.»

خودتان را در مقابل ناشران قرار ندهید

حسین قادری از مسئولان انتشارات گراد یکی دیگر از ناشران شرکت کننده در این نشست بود. او گفت: «ما در طول سال به مدت دو ماه به شهرهای مختلف می‌رویم و با معلمان درباره آثارمان تماس برقرار می‌کنیم. رودررو و از نزدیک با آن‌ها صحبت می‌کنیم. آن‌ها از کتاب‌های ما خیلی راضی هستند. کتاب ما حتی به جزیره هرمز که بیش از ۶۰۰۰ نفر جمعیت ندارد رفته است و

این نشان می‌دهد که کار ما اثرگذار و موفق بوده است. اما دفتر سامان‌دهی، کتاب ما را تأیید نکرده است. مسئولان سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی نباید خودشان را در مقابل ناشران قرار دهند. قادری مدعی شد بخشنامه آموزش و پرورش در بعضی ادارات این تلقی را به‌وجود آورده که استفاده از کتاب‌های کمک‌آموزشی به‌کل ممنوع است و با تبصره هم درست نمی‌شود. اکثر ادارات کل آموزش و پرورش، تأییدیه آموزش و پرورش را به رسمیت نمی‌شناسند و کتاب‌نامه‌های رشد در مشهد و یزد به دست کسی نرسیده است.»

وی با بیان این نکته که بنده مخالف سامان‌دهی منابع آموزشی نیستم، اظهار داشت: «سامان‌دهی کار خیلی خوبی است. شاید در ابتدای راه خوب نبود ولی الان خوب شده است. ما خیلی خوشحال می‌شویم که کارشناسان آثار ما را بررسی کنند. ولی شما هم باید برای ناشران ایجاد انگیزه کنید. الان خیلی از مؤلفان ایده‌های شما را قبول ندارند.»

ایشان در پایان گفت: «پیشنهاد من این است که اولاً این نوع نشست‌ها را در یک زمان و مکان مناسب‌تری بگذارید نه در اینجا، یعنی در محل و زمانی که ناشران به شدت مشغول کار هستند. ثانیاً از ناشران در سامان‌دهی منابع آموزشی استفاده کنید.»

به دنبال تدوین کتابی برای مادران

محمد صادقی نماینده انتشارات کلاغ سپید گفت: «انتشارات ما آموزشی و تربیتی است. البته هنوز نتوانسته‌ایم برای اولیا به خصوص مادران در حوزه پیش‌دبستانی کتاب یا منابعی تولید کنیم، اما در حال تدوین این آثار هستیم.»

بی‌اطلاعی ناشر از راهنمای برنامه پیش‌دبستانی

فریده عصاره با اشاره به فعالیت‌های گروه پیش‌دبستانی گفت: «یکی از کارهای ما بررسی کتاب کار پیش‌دبستانی است که به‌طور تخصصی در حوزه زبان‌آموزی کار می‌شود. پیش‌دبستانی تنها مقطعی است که کتاب درسی ندارد. بنابراین از همه علاقه‌مندان از جمله ناشران و مؤلفان درخواست می‌شود که در تهیه و تولید محتوا برای گروه پیش‌دبستانی مشارکت کنند.»

متأسفانه، در این دوره، به دلیل نبود کتاب درسی مشخص، هر کسی به سلیقه خود عمل می‌کند و نوعی بی‌سامانی در کتاب‌های تولید شده دیده می‌شود. ناشران بعضاً از راهنمای برنامه درسی که پایه تدوین کتاب‌های کمک‌آموزشی باید قرار گیرد اطلاع ندارند.

رویکرد راهنمای برنامه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی شکوفایی فطرت است و رسالت ما شکوفا کردن این فطرت از طریق بازی است. این شکوفایی در جنبه‌های مختلف رشد

جان بزرگی: انتظار ما این است که دانش‌آموز وقتی از مدرسه بیرون می‌آید، معنی یک کلمه یا جمله عربی را بفهمد نه این که رگ و ریشه کلمه را دربیورد

ضرورت توجه به هویت، جهت‌یابی و ابراز احساسات

طاهره خردور گفت: «از جمله مباحث کلیدی در پیش‌دبستانی تقویت هویت و جهت‌یابی است که اگر به آن پرداخته نشود فرد را در بزرگسالی با مشکلاتی مواجه می‌کند. تقویت قدرت ابراز عواطف و احساسات هم از اهداف است. یکی از راه‌های کاهش گریه و انزوای کودکان، امکان دادن به ابزار احساسات‌شان است که طبق تحقیقات صورت گرفته رابطه مستقیمی بین این دو وجود دارد.»

وی افزود: «با رشد و توسعه در حوزه‌های زبانی شاهد رشد و ترقی کودک در سایر دروس و در زندگی هم خواهیم بود. داستان و قصه از پایه‌های اساسی پرورش و توسعه این مهارت است؛ یعنی کودک از طریق چیزی که گوش می‌دهد، با بسیاری از واژگان آشنا می‌شود. از جمله نکات قابل تأمل در تدوین کتاب، تأکید برنامه بر تلفیق دروس مختلف علوم، ریاضی و... است. به‌عبارت دیگر هنر مؤلف این است که در طراحی یک محتوا مثل یک نمایش‌نامه عمل کند، یعنی بتواند مهارت‌های اجتماعی، علوم، ریاضی و... را با هم تلفیق کند. وی در مورد سایر نکات داوری افزود: ناشران بایستی تلاش کنند اولاً به محتوا تنوع ببخشند. ثانیاً کارشان هدفمند باشد، یعنی برای مثال، مشخص باشد که هدف از آوردن فلان نقاشی خاص یا قصه چیست. باید از آوردن شعرهایی که تنها قافیه و ردیف دارند ولی محتوای خاصی ندارند اجتناب نمایند. متأسفانه در بسیاری از کتاب‌های کار با انبوهی از شعرهایی مواجه هستیم که تنها به این دلیل که نویسنده می‌داند باید شعری در این بخش آورده شود آن‌ها را در کتاب قرار داده در حالی که همان شعرها نقطه ضعف آن کتاب شده است. گاهی حتی یک بیت یا چند مصراع کوتاه از یک شعر بلند و بی‌محتوا بسیار کارآمدتر است. همچنین آوردن قصه‌ها و داستان‌هایی با لغات و کلمات دور از ذهن کودک، کاری نامتعارف است. کتاب کار می‌تواند با یک موضوع خاص مثل محیط‌زیست شروع شود و در ادامه، برای محتوای آموزشی متناسب با آن، از شعر یا نمایشنامه استفاده شود. مثلاً در مقوله محیط‌زیست می‌تواند منجر به این شود که کودک علاقه‌مند به حفظ و نگه‌داری محیط‌زیست خود شود و بداند چه چیزهایی ضرر دارد.»

پرهیز از موضوعات زیاد و پراکنده

عصاره گفت: کتاب کار هنگامی مفید است که نه تنها کودک را خسته نکند که باعث افزایش لذت یادگیری در او بشود. یکی از نقاط ضعف کتاب‌های بررسی شده، شمول آن‌ها بر مطالب بسیار پراکنده است که پرداختن به همه آن‌ها هم برای مربی و هم برای کودک خسته‌کننده و ملال‌آور است. تصاویر به کار رفته در کتاب‌های کار باید به اندازه کافی گویا باشند و از گنجانیدن تصاویر سنگین و خارج از ذهن و درک کودک در آن‌ها باید اجتناب شود. همچنین به همان اندازه که تصاویر سنگین مناسب نیستند از تصاویر کارتون و طنز نیز که متناسب با واقعیت‌های

براساس ۹ محور قرار گرفته است که عبارتند از: ۱. رشد جسمانی، ۲. پرورش روحیه و بعد عاطفی، ۳. پرورش مهارت‌های ذهنی و شناختی، ۴. آموزش قرآن و مسائل دینی، ۵. تقویت باورهای دینی و علایق مذهبی، ۶. پرورش هویت ملی، ۷. پرورش مهارت‌های زبان فارسی، ۸. پرورش صفات اخلاقی و رفتارهای اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی، ۹. آشنایی با محیط‌زیست و علاقه و انس با طبیعت و حفظ آن.

عصاره در مورد حوزه‌هایی که هنوز جای کار زیاد دارند گفت: «در حوزه پرورش هویت ملی متأسفانه بسیار کم کار شده است و ناشران باید در این خصوص اهتمام بیشتری به خرج بدهند.» وی در مورد برنامه‌های کلی گروه پیش‌دبستانی هم گفت: «در مجموع سه برنامه اصلی وجود دارد که برنامه اول برای گروه سنی ۴-۵ ساله است که دربرگیرنده همه بچه‌ها است، برنامه دوم برنامه قرآن و آموزش آن است و برنامه سوم هم زبان‌آموزی برای مناطق دوزبانه، که مخاطب آن قومیت‌ها و گروه‌هایی هستند که گویش‌های غیرفارسی دارند.

برنامه سوم از این جهت اهمیت بیشتری می‌یابد که به گفته سازمان ملل متحد به‌طور متوسط، هفته‌ای ۱۰ گویش در سرتاسر دنیا در حال از بین رفتن است. می‌بینید که در کشور ما هم، روزبه‌روز بچه‌ها در حال کنار گذاشتن گویش‌های محلی خود هستند که این از نظر فرهنگی یک خطر محسوب می‌شود؛ لذا به ناشران پیشنهاد می‌کنم که روی این حوزه بسیار کار کنند.»

عصاره سپس از برخی کتب آموزشی پیش‌دبستانی انتقاد کرد و گفت: «بیشتر فعالیت‌های ناشران روی آموزش حروف است در حالی که بخش کوچکی از زبان‌آموزی سوادآموزی است. در پیش‌دبستانی ما وارد مقوله خواندن و نوشتن نباید بشویم، چون سوادآموزی در پایه اول دبستان با معلم متخصص و با کتاب درسی مشخصی انجام می‌شود.»

عصاره در پاسخ به سؤال یکی از ناشران در خصوص چگونگی بررسی کتاب‌ها گفت: «یکی از ملاک‌ها این است که تدوین کتاب در چارچوب راهنمای برنامه صورت گیرد. به‌عنوان مثال یکی از مباحث مهم در زبان‌آموزی که شامل همه بچه‌های فارسی‌زبان و غیره می‌شود آموزش مهارت گوش دادن است. در پیش‌دبستانی مهارت گوش دادن بچه‌ها ضعیف است و سایر اهداف مهم گوش دادن، پرورش هسته معنایی کلام است که اگر فرد مهارت لازم را کسب نکند در بزرگسالی هم با ضعف در این مورد مواجه می‌شود. سایر اهداف و مهارت‌ها عبارتند از: در جمع صحبت کردن، با جرئت و با شهامت حرف زدن و نظر دادن؛ همچنین مهارت‌های اجتماعی زبان‌آموزی شامل سلام و احوال‌پرسی کردن، تشکر کردن، نشانی پرسیدن و نشانی دادن است.»

فریده عصاره: مقطع پیش‌دبستانی تنها مقطعی است که کتاب درسی ندارد. بنابراین از همه علاقه‌مندان درخواست می‌شود که در تهیه کتاب کار و تولید محتوا برای گروه پیش‌دبستانی مشارکت کنند

زندگی کودک نیستند، نباید استفاده کرد.»

خردور در این زمینه افزود: «اگر مطالب به صورت پراکنده و بدون تلفیق و ترکیب آورده شود، منجر به نقص کتاب خواهد شد. باید موضوعات آموزشی را با موضوعات دیگر مرتبط کنیم تا کودک در پایه‌های بالاتر، وقتی با آن موضوع مواجه می‌شود، زمینه ذهنی مناسبی از آن داشته باشد و به یادگیری‌اش کمک شود. تقویت حافظه کودکان می‌تواند از طریق شعر یا داستان صورت گیرد. همچنین باید مهارت‌های کار کردن با دست و استفاده از قوه بینایی تقویت شود.»

عصاره همچنین اظهار داشت: «یکی از کارهای مهم در پیش دبستان، آماده ساختن کودکان برای دوره دبستان است، هر چند این امر همه رسالت دوره پیش دبستان نیست. بچه‌ها باید متناسب با حوزه‌های رشدی خود و به صورت متعادل و جامع رشد کنند.»

صادقی ضمن تأیید مطالبی که کارشناسان اظهار داشتند، هم‌جهت کردن سلیقه اولیا و مربیان مهدکودک‌ها را با اهداف و خواسته‌های سازمان مهم خواند و گفت: «متأسفانه معمولاً بعد آموزشی محتوا خیلی مورد توجه خانواده‌ها نیست و ما اجباراً در جهت تولید کتاب‌های بازارپسندانده حرکت می‌کنیم. به عنوان مثال بحث رنگ‌آمیزی بسیار مورد توجه و خواست اولیاست. درست است که آموزش حروف در سال‌های پیش دبستان ممنوع است، اما هیچ ناشری نیست که در تولیداتش آموزش حروف را نداشته باشد، تنها به این دلیل که از قافله نشر عقب نماند.»

صادقی در مورد نکات مهم خرید کتاب گفت: «دو چیز در فروش رفتن یک کتاب مؤثر است: یکی اجبار مهدکودک‌ها به خریدن آن و دیگر این که کتاب تحت برند خاص و مشخص باشد.» وی در ادامه به لزوم حمایت دفتر تألیف از ناشرانی که در راستای برنامه حرکت می‌کنند اشاره کرد.

فقط چهل درصد کودکان دوره پیش دبستانی را می‌گذرانند

عصاره با بیان این که تنها حدود ۴۰ درصد از کودکان کشور آموزش‌های پیش دبستانی را می‌گذرانند، گفت: «عمده کودکانی که شامل این آموزش می‌شوند در شهرهای پرجمعیت مانند تهران ساکن هستند.» وی اظهار امیدواری کرد که «برگزاری این جلسات و نشست‌ها با حضور ناشران، برنامه‌ریزان و اولیا بتواند منجر به فرهنگ‌سازی در راستای تغییر سلیقه مردم شود؛ به گونه‌ای که آن‌ها در خرید کتاب به محتوا بیشتر توجه کنند.»

چه کتاب‌هایی در جشنواره رشد برگزیده می‌شوند؟

در ادامه این نشست که بعد از ظهر با حضور **ناهد بربری** کارشناس زبان آموزی و **طاہره خردور** و چند ناشر برگزار شد، تعامل و گفت‌وگو بین داوران و ارزیابان دفتر سامان‌دهی و ناشران ادامه یافت.

سروش عرب‌شاهی مدیر داخلی انتشارات راه اندیشه، با اشاره

به سابقه سی ساله این انتشارات گفت: «در رابطه با دوره ابتدایی، ما کتاب «املا سبز» را منتشر کردیم که از جشنواره رشد هم جایزه گرفته و تا کنون به چاپ صد و پنجاهم رسیده است. ما در ادامه کارهایمان کتاب «فارسی سبز» را توسط مؤلف همان کتاب تولید کردیم، ولی مورد توجه جشنواره رشد قرار نگرفت. من می‌خواستم از کارشناسان محترم در این نشست درخواست کنم علت این امر را بفرمایند. دوست داریم شما برای ما شفاف‌سازی کنید که چه نوع کتاب‌هایی مورد تأیید جشنواره است.»

معیارها اعلام شده و در معرض دید است

ناهد بربری در پاسخ به سؤال آقای عرب‌شاهی گفت: «ما یک فرم دو صفحه‌ای داریم که آن را روی سایت سامان کتاب هم قرار داده‌ایم. اساس ارزیابی ما از کتاب‌ها همین فرم است. هدف اصلی جشنواره کتاب‌های رشد، بالا بردن کیفیت محتوای آموزشی است. ارزیابان کتاب هم معلم بوده‌اند و هم مؤلف.»

وی افزود: «ممکن است دو سال پیش و با توجه به امکانات روز، یک کتاب خوب و مناسب بوده باشد، ولی الان مناسب نباشد. همچنین ممکن است یک اثر از یک ناشر یا مؤلف، خوب و مناسب باشد، اما اثر دیگری چنین وضعی نداشته باشد. ضمناً فرم‌های ارزیابی هم ممکن است تغییرات کوچکی کرده باشند. به هر حال در این فرم‌ها معیارها و ملاک‌های کتاب‌های آموزشی مناسب مشخص شده است.»

بربری در ادامه اظهار داشت: «کتاب شما

خیلی سنگین‌تر از کتاب درسی است و این درست نیست. حروف این کتاب برای دانش‌آموزان ریز است و حجم مطلب هم زیاد است. حجم زیاد مطلب امروزه خودش یک عامل بازدارنده است. ضمناً باید به تفاوت‌های بچه‌ها هم توجه شود. میزان یادگیری بچه‌ها برای ما خیلی مهم است.»

خردور هم گفت: «فشرده‌گی مطالب، ریزی خط، کم بودن فاصله خطوط، حافظه‌محوری، شلوغی، بی‌ارتباطی تصاویر با متن از جمله نقاط ضعف این کتاب است. کتاب‌ها باید خلاقیت و نوآوری داشته باشند و موجب یادگیری (نه حافظه‌پروری) شوند و به محتوای ارائه شده در کتاب درسی چیزی اضافه کنند.»

عرب‌شاهی: من آمده‌ام که از نظرات شما استفاده کنم. ما از پیش دبستانی تا کنکور کتاب تولید می‌کنیم و ۳۰۰ عنوان کتاب داریم. ما اتفاقاً روی علوم روز حساس هستیم و سعی می‌کنیم به‌روز باشیم. حتی سعی می‌کنیم از مسائل جهانی و بین‌المللی هم عقب نیفتیم. بازار فروش برای راه اندیشه مهم نیست. ما می‌خواهیم کار خوب تولید کنیم.

خردور: البته این کتاب شما نکات مثبتی هم دارد. ولی معیار ما برای انتخاب یک کتاب بر اساس همان فرم ارزیابی است که در سایت «سامان کتاب» قرار داده‌ایم.

ناهد بربری: اساس ارزیابی ما از کتاب‌ها، فرمی است که روی سایت سامان کتاب هم قرار داده‌ایم. برای آگاهی از معیارها و ملاک ارزیابی‌ها، به این فرم نگاه کنید